

En økonomi med prisstigninger

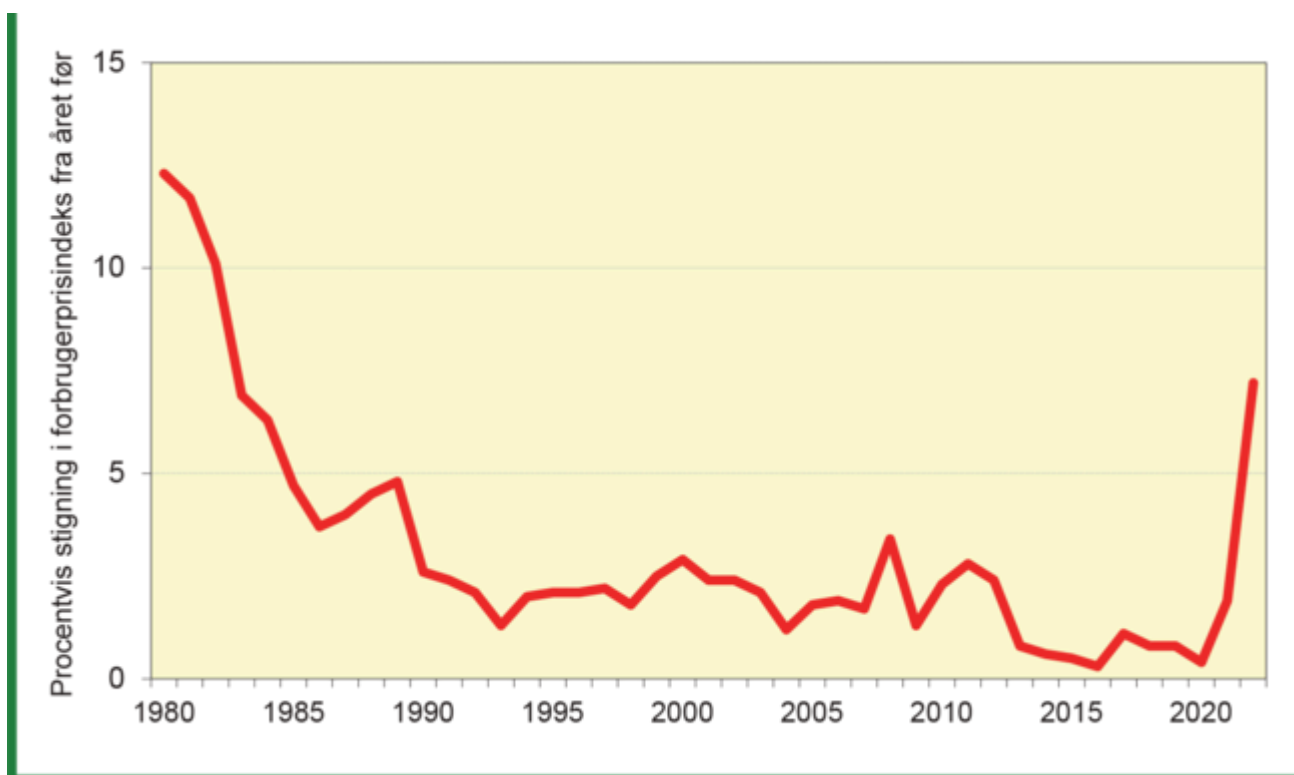
Sidens indhold

- [Prisniveau og prisstigning](#)
- [Inflationsforventninger og inflationstræghed](#)
- [Nominel rente og realrente. Fisher-effekten](#)

I [kapitel 7](#) og [8](#) anvendtes Keynes-modellen til at analysere indkomstdannelsen og virkningerne af konjunkturpolitikken *på kort sigt*. En vigtig forudsætning for Keynesmodellen er, at priserne er faste.

Så længe man anlægger det kortsigtede perspektiv, er forudsætningerne om faste priser rimelig, men skal en længere periode analyseres, er det ikke realistisk at forudsætte konstante priser. I [figur 11.1](#) er det ganske tydeligt, at priserne ændrer sig over tiden. Prisniveauet er steget hvert år i perioden 1980–2022, men der er stor forskel på størrelsen af den årlige prisstigning. Der har været perioder med høj inflation (fx 1980'erne) og perioder med meget lav inflation (2013-2020). I andre lande, bl.a. Japan i årene efter 2000 (jf. [figur 3.8](#) side 66), er det forekommet, at priserne er faldet, men det er ikke set i Danmark i nyere tid.

Figur 11.1 Inflationen i Danmark 1980-2022

Anm. Tallet for 2022 viser den gennemsnitlige inflationsrate i de første tre kvartaler i 2022

Kilde: Danmarks Statistik

I dette kapitel analyseres samspillet mellem inflation og nationalindkomst ved hjælp af SE/SU-modellen, der er en udvidelse af Keynes-modellen. Mens Keynes-modellen er en kortsigtsmodel, omfatter SE/SU-modellen både det korte og det lange sigt.

På kort sigt kan man som nævnt i de foregående kapitler ikke regne med, at økonomien danner en nationalindkomst, der er tæt på den potentielle indkomst. En væsentlig årsag er, at priser og lønninger ikke ændrer sig tilstrækkeligt hurtigt til at sikre, at økonomien ved ydre påvirkninger hurtigt finder en ny ligevægt med fuld ressourceudnyttelse. Uligevægten viser sig ved, at nationalindkomsten afviger fra den potentielle nationalindkomst, og der er enten ledighed eller stort pres på ressourcerne i økonomien. Afvigelser fra den potentielle indkomst sker typisk i konjunkturudsving omkring den langsigtede gennemsnitlige udvikling i realindkomsten, jf. [figur 1.1](#).

Hvis økonomien gennem en længere periode er præget af høj kapacitetsudnyttelse og mangel på arbejdskraft, vil der komme tendenser til øget stigningstakt i priser og lønninger samt forventninger om øget inflation. Omvendt vil der være en tendens til, at inflation og inflationsforventninger dæmpes, hvis økonomien i længere perioder er præget af ledighed og overskydende kapacitet i virksomhederne.

SE/SU-modellen illustrerer, hvordan uligevægte på længere sigt kan skabe variationer i inflationsraten og kan give en tendens til, at nationalindkomsten nærmer sig den potentielle

Prisniveau og prisstigning

Prisniveauet på et givet tidspunkt, P_t , måles ved et prisindeks for en nærmere defineret mængde af varer (fx forbrugerprisindekset, jf. [kapitel 3](#)), og prisstigningen i procent over en periode fra tidspunkt t til $t+1$ måles som $\frac{P_{t+1}-P_t}{P_t} \cdot 100$.

En vedvarende stigning i prisniveauet betegnes *inflation*, mens et vedvarende fald i priserne kaldes *deflation*. Begrebet inflation dækker altså over fortsatte prisstigninger. Et enkeltstående prishop, hvor prisniveauet stiger til et højere niveau, men derefter igen er stabilt, betegnes ikke inflation. I daglig tale skelnes ikke skarpt mellem kortvarige og vedvarende prisstigninger, og i det følgende vil der ikke blive skelnet skarpt mellem prisstigninger og inflation.

Når kurven for inflationen stiger, fx fra 2007 til 2008 og fra 2021 til 2022 i [figur 11.1](#), betyder det, at prisstigningstakten (inflationsraten) bliver større fra det ene år til det næste. Når kurven falder, fx fra 1980 til 1986, betyder det, at prisstigningstakten bliver lavere. Hvis kurven er flad, er prisstigningstakten uændret.

Inflationsforventninger og inflationstræghed

I [figur 11.1](#) er det karakteristisk, at inflationsraten i perioden fra 1990 til 2021 ikke har varieret meget fra det ene år til det næste. Det står i kontrast til udviklingen i prisen for en enkelt vare, fx olie, som kan variere temmelig meget på kort tid.

Der er to grunde til, at udviklingen i inflationen normalt er præget af træghed. Begge hænger sammen med fastlæggelsen af prisen på arbejdskraft, dvs. arbejds lønnen. Ved lønforhandlingerne fastsættes pengelønnen (dvs. lønnen i kroner og øre, også kaldet den *nominelle løn*), men den størrelse, som arbejdsgivere og lønmodtagere er interesseret i, er lønnens købekraft, dvs. *reallønnen*.

Lønmodtagerne er optaget af de forbrugsmuligheder, lønnen giver dem, mens arbejdsgiverne ser på pengelønnen som en omkostning, der skal dækkes af priserne på deres produkt. Det betyder, at arbejdsgiverne vil fastsætte deres priser i forhold til pengelønnen. På aftaletidspunktet kender parterne ikke de fremtidige prisstigninger, og det betyder, at den fremtidige realløn heller ikke kendes. Derved kommer den forventede prisstigning til at spille en stor rolle for fastlæggelsen af den fremtidige pengeløn og stigningen i denne. Hvis arbejdsgivere og lønmodtagere fx forhandler sig frem til en stigning i reallønnen på 1½ pct., og den forventede prisstigningstakt er 2 pct., så fastsættes den nominelle lønstigning til 3½ pct. på årsbasis.

Spørgsmålet er så, hvordan forventningerne til den fremtidige prisstigningstakt dannes. Hvis forventningerne primært baserer sig på den hidtidige udvikling i priserne, altså den historiske udvikling, så kaldes forventningsdannelsen *adaptiv*. En anden type forventningsdannelse er den *rationelle*, hvor den historiske udvikling ikke betyder så meget, idet det er aktuelle og fremtidige forhold, som danner grundlag for forventningerne. En rationel forventningsdannelse kan teoretisk forudsige priser og lønninger, som ikke giver anledning til længerevarende uligevægt i økonomien.

Hvis forventningerne tager udgangspunkt i den historiske, kendte udvikling, dvs. er adaptive, bliver der en tæt sammenhæng mellem faktisk inflation i den seneste periode og faktisk inflation i næste periode. Den forventede inflation vil ikke afvige meget fra den aktuelle inflation. I denne fremstilling antages det, at forventningerne hovedsageligt dannes adaptivt.

Det andet forhold, der er med til at understrege trægheden i inflationen, er, at mange kontrakter vedrørende løn og priser indgås for en længere periode, ofte flere år. Dermed er der gode chancer for at bevare en opnået lav inflation i en længere periode og tilsvarende risiko for at hænge på en høj inflation, hvis niveauet først én gang er kommet op. Det forklarer også, hvorfor det i praksis har vist sig vanskeligt at komme væk fra en høj inflation. Det var fx tilfældet i 1970'erne og 1980'erne.

Hvis der ikke kommer en påvirkning udefra, vil inflationen derfor kun afvige lidt fra det ene år til det andet. Men udefra kommende påvirkninger kan bevirke, at inflationen ikke bliver, som den plejer. Et eksempel er de stigende priser på gas og andre energikilder fra 2021 til 2022, der gav et pludseligt løft i inflationsraten.

Nominal rente og realrente. Fisher-effekten

Forskellen mellem nominal og real rente er tidligere omtalt. Den nominelle rente er den rente, der observeres på de finansielle markeder, fx renten på indlån i pengeinstitutter eller obligationsrenten. Realrenten kan ikke observeres, da det er den nominelle rente korrigeret for inflationsraten, dvs. realrenten er forventningen målt i købekraft. Realrenten kan fortolkes både bagudrettet og fremadrettet. Den realiserede realrente i en periode kan beregnes som den nominelle rente, i , fratrukket inflationen, π , begge målt i pct. i perioden:

$$r = i - \pi$$

Hvis den nominelle rente fx i et givet år var 5 pct. p.a., og inflationen var 2 pct. p.a., var den realiserede realrente ca. 3 pct. p.a. Realrenten for en fremtidig pengeanbringelse, må baseres på den *forventede* inflation, π^e , og resultatet af beregningen bliver den forventede realrente, r^e :

$$\pi^e = i - r^e$$

Hvis inflationen er stabil og forudsigelig, vil forskellen mellem nominel rente og realrente være nem at overskue. Har inflationen i en periode været fx 2 pct. og realrenten 3 pct., vil den nominelle rente være ca. 5 pct. Stiger inflationen med 1 pct. point, vil inflationsforventningerne efterhånden stige tilsvarende, og den nominelle rente vil også stige med 1 pct. point, mens realrenten er upåvirket. Denne tilpasning af den nominelle rente til inflationen kaldes Fisher-effekten . I [figur 11.2](#) ses udviklingen i den nominelle rente og inflationsraten i perioden 1985-2022. Der ses en tendens til en vis tilpasning af obligationsrenten til den faldende inflationsrate frem til finanskrisen fra 2007, men herefter falder obligationsrenten til et niveau svarende til eller endda lidt under inflationen. I 2022 ses inflationen at stige skarpt efter udbruddet af krigen i Ukraine og de afledte prisstigninger på energi, andre råvarer og fødevarer. Også obligationsrenten steg, men tilpasningen gik langsomt.

Figur 11.2 Nominel effektiv rente og inflation i Danmark 1985-2022

Anm. Tallene for 2022 viser de gennemsnitlige niveauer for de første tre kvartaler i 2022

Kilde: Danmarks Statistik, EUROSTAT

Da ændringer i inflationsraten kun langsomt påvirker inflationsforventningerne, vil den faktiske inflation ofte være forskellig fra den forventede på kort sigt. I denne situation vil den realiserede realrente også afvige fra den forventede. Det betyder, at ændringer i inflationsraten på kort sigt kan få en påvirkning af produktion og beskæftigelse. Fisher-effekten forventes at gælde på lang sigt, dvs. at den forventede realrente bliver lig den realiserede realrente. Produktion og beskæftigelse bliver på lang sigt alene bestemt af reale forhold.

Kommentar til indholdet? Skriv til redaktionen

← **Forrige**

Næste

Ulemper ved høj inflation

Sidens indhold

- [Prismekanismen bliver mindre gennemskuelig](#)
- [Usikkerhed](#)
- [Uheldigt samspil mellem inflation og skat ved høje inflationsrater](#)
- [Betalingsbalancevirkninger](#)
- [Inflations-træghed](#)

Vis alle (7)

Der er flere grunde til at forvente, at en høj inflation vil føre til ressourcepild samt til en lavere vækst og risiko for, at der træffes forkerte økonomiske beslutninger.

Prismekanismen bliver mindre gennemskuelig

De relative priser spiller en afgørende rolle for husholdningernes forbrugssammensætning. På samme måde spiller de relative priser på produktionsfaktorer en rolle for virksomhedernes valg af produktionsmetode. Relative priser er derfor styrende for en effektiv ressourcefordeling i økonomien. Med høje inflationsrater bliver det sværere at skelne ændringer i relative priser fra ændringer i det generelle prisniveau. Det kan føre til en ineffektiv ressourcefordeling i økonomien. Hvis beslutningstagere forveksler generelle prisstigninger med ændringer i relative priser, kan det føre til forkerte beslutninger.

Usikkerhed

Høj og svingende inflation betyder, at penge og andre finansielle fordringer hurtigt mister værdi. Det betyder, at investorer vil forlange høje risikopræmier for at købe sådanne fordringer. Er der stor usikkerhed om den fremtidige inflation kan det betyde, at realrenten vil stige, og det kan mindske virksomhedernes lyst til at investere i nyt produktionsudstyr.

Det kan også betyde, at ressourcer, der kunne udnyttes produktivt, i stedet anvendes på at undgå tab som følge af den høje inflation. Borgere og husholdninger vil forsøge at anbringe deres midler i aktiver, der anses for inflationssikre, fx aktier og boliger. Usikkerheden kan føre til, at nogle virksomheder undlader at gennemføre profitable investeringer, hvis de er usikre på, om deres salgspriser kan stige tilstrækkeligt til at dække prisstigningen i omkostningerne.

En høj inflation vil også øge virksomhedernes omkostninger ved at skifte priser (beregning, beslutning, trykning af prislister, distribution og annoncering). I perioder med høje inflationsrater vil virksomheder meget ofte skulle skifte priser for at fastholde den reale værdi af deres omsætning, og det vil forøge omkostningerne ved prisændringer. Det fortælles fx, at der under den tyske hyperinflation i 1920'erne var situationer, hvor gæsterne på restauranter insisterede på at betale regningen ved starten af måltidet, da de ellers risikerede, at prisen var steget, inden de havde spist færdig.

Usikkerheden om fremtidig inflation kan også føre til, at fagforeningerne ved overenskomstforhandlingerne øger lønkravene for at sikre reallønnen gennem overenskomstperioden.

Uheldigt samspil mellem inflation og skat ved høje inflationsrater

Ved høje inflationsrater kommer beskatningen til at spille sammen med inflationen på en måde, der mindsker såvel investering som opsparing. Dette skyldes, at beskatningen af almindelig indkomst og kapitalindkomst sker på et *nominelt* grundlag, dvs. man bliver beskattet af pengeindkomsten, altså både realindkomsten og den del, der kompenserer for øget inflation. Da det er realrenten før skat, der bestemmer erhvervsinvesteringer og realrenten efter skat, der bestemmer opsparingen, skaber skat i en økonomi med høje prisstigninger og nominelle renter en forskel mellem investeringsrenten og opsparingsrenten.

Betalingsbalancevirkninger

Hvis et land rammes af relativt høj inflation, vil landets virksomheder miste konkurrenceevne over for udenlandske konkurrenter. Det gælder i særlig grad for lande med faste valutakurser. Konsekvensen kan blive faldende eksport og stigende import, der vil forringe landets betalingsbalance.

Mere langsigtet kan det betyde, at færre virksomheder ønsker at deltage i eksport og importaktiviteter, og det vil yderligere svække økonomiens vækstmuligheder.

Inflations-træghed

Den træghed i inflationsforventninger og inflationsændringer, som blev fremhævet i starten af kapitlet, vil forstærke ulemperne ved en høj inflation. Erfaringerne fra 1970'erne og 1980'erne, hvor de fleste lande havde høje inflationsrater, tyder på, at det kan være svært at reducere inflationsraten, hvis den i en årrække har været høj. Inflationsraten har en tendens til "at bide sig fast".

Særlige omkostninger ved en ikke-forventet inflation

De nævnte ulemper ved høj inflation gælder, uanset om inflationsraten har været forventet eller ej. Hvis inflationen *ikke* er forventet, kommer yderligere omkostninger i form af nogle uforudsigelige og tilfældige omfordelinger af indkomst og formue mellem grupper i befolkningen. Disse omfatter bl.a. en omfordeling af indkomst mellem arbejdstagere og arbejdsgivere. Hvis inflationen fx bliver højere end forventet, vil de nominelle lønninger ikke stige så meget som priserne, og reallønnen vil falde. Til gengæld vil profitten blive højere end forventet, og arbejdsgivere vil derfor vinde på bekostning af arbejdstagere. Det er omvendt ved en inflation, der bliver mindre end forventet.

Desuden sker der typisk en omfordeling af indkomst mellem långivere og låntagere. Igen kan fordele og ulemper falde til begge sider. Hvis inflationen fx bliver højere end forventet, vil realrenten blive mindre end forventet. Det er en fordel for låntager, men en ulempe for långiver. Modsat hvis inflationen bliver mindre end forventet. Så vil realrenten blive højere end forventet, og långiver vil få en fordel i forhold til låntager. Samtidig med, at *prisen* på lån og udlån påvirkes realt, sker der også en påvirkning af *mængden* af kapital på markedet. Når inflationen bliver højere end forventet og realrenten dermed mindre, vil låntagere ønske, de havde lånt mere, og långivere vil til gengæld ønske, de havde udlånt mindre. Det er omvendt i situationen med en inflation, der bliver lavere end forventet. Den ikke-forventede inflation betyder altså, at såvel långivere som låntagere ville have taget andre beslutninger med hensyn til aktiver og passiver i deres formue. Disse fejlpositioner repræsenterer omkostninger for de pågældende og for samfundet.

Hyperinflation

Den økonomiske historie kan berette om en række lande, der har oplevet perioder med voldsomt høje og stigende inflationsrater. Man har også oplevet *hyperinflation*, som defineres som en situation med en inflationsrate over 50 pct. pr. måned. Det har fx været tilfældet i Tyskland, Østrig, Ungarn og Polen i 1920'erne. Også i nyere tid har der været lande, bl.a. Argentina, Brasilien, Israel og Rusland, der har oplevet galopperende inflation. Oprindelsen til disse tilfælde af ekstrem høj inflation er primært en meget høj vækst i pengemængden. Da det kun er de pengepolitiske myndigheder, der kan trykke pengesedler, er det hos staten selv, man skal søge årsagen til udviklingen. Det kan i nogle situationer være meget fristende for staten

"at lade seddelpressen køre", fx i en periode, hvor staten har store udgifter, og hvor det er svært at skaffe lån eller indtægter i form af skatter. Der kan her være tale om lavkonjunkturperioder med lavt skattegrundlag eller om krigstider eller efterkrigstider, hvor udgiftsbehovet er særlig stort. Når pengemængden øges, og priserne stiger, kommer inflationen til at virke som en skat på alle, der har pengebeholdninger. Købekraften af pengene formindskes gradvis, når inflationen stiger, og pengenes værdi falder tilsvarende. Dermed sker der en overførsel af købekraft fra landets borgere til staten, ligesom der gør ved skatter. Så på mange måder kan seddelpressen være en fristende løsning for nødstedte regeringer, men det er også klart, at de deraf følgende skyhøje inflationsrater er ødelæggende for økonomien.

[Kommentar til indholdet? Skriv til redaktionen](#)

[← Forrige](#)

[Næste](#)

SE/SU-modellen for produktion og inflation

Aa

Indkomstdannelsesmodellen fra [kapitel 7](#) viser, hvordan ligevægten for den samlede nationalindkomst (Y) på kort sigt bliver bestemt ud fra den planlagte samlede efterspørgsel på varemarkedet. Den endogene variabel, dvs. den variabel, der beregnes i modellens ligevægt, er nationalindkomsten. Modellen forudsætter, at priserne på kort sigt er stabile, og at virksomhederne kan producere den mængde varer og tjenester, der bliver efterspurgt, til uændrede priser. Det forudsætter igen, at der er ledig kapacitet i økonomien.

Nu introduceres en model, der tillader prisændringer, og som fokuserer på sammenhængen mellem prisstigningstakten og den ligevægtsnationalindkomst (produktion), der skabes i økonomien. Der er nu to endogene variable i modellen, nationalindkomsten og prisstigningstakten eller inflationsraten, π . Med to endogene variable er der behov for to funktioner i modellen, en efterspørgselsfunktion og en udbudsfunktion . De to funktioner kaldes henholdsvis SE og SU - deraf navnet SE/SU-modellen.

Kommentar til indholdet? [Skriv til redaktionen](#)

 [Forrige](#)

[Næste](#)

Den samlede efterspørgsel: SE-kurven

Aa

Sammenhængen mellem inflation og ligevægtsnationalindkomst set fra efterspørgselssiden illustreres ved en faldende kurve, SE-kurven.

Som i [kapitel 7](#) om Keynes-modellen opgøres den samlede efterspørgsel som summen af det private forbrug C, de private investeringer I, det offentlige forbrug og investeringer G og eksportoverskuddet X-IM:

$$SE = C + I + G + X - IM$$

hvor X betegner eksporten af varer og tjenester, og IM betegner importen af varer og tjenester. Da det ønskede resultat i SE/SU-modellen er den *reale* nationalindkomst Y, er størrelserne i udtrykket ovenfor reale størrelser, dvs. mængdestørrelser.

I [kapitel 7](#) omtaltes, hvordan de enkelte efterspørgselskomponenter nærmere bliver bestemt. Disse forklaringer gælder også i SE/SU modellen. Det nye i SE/SU-modellen består i at forklare, hvordan ændringer i inflationen kan påvirke ligevægtsniveauet for den samlede efterspørgsel.

Konkurrenceevneeffekten

Når forudsætningen om faste priser fjernes, bliver begrebet konkurrenceevne nuanceret. I Keynes-modellen uden prisændringer er det ikke nødvendigt at skelne mellem nominel og real valutakurs. I [kapitel 10](#) blev den reale valutakurs præsenteret som et mål for konkurrenceevnen for indenlandske varer, defineret ved

$$\varepsilon = \frac{\text{Prisindeks i udlandet}}{\text{Prisindeks i Danmark}} \cdot e = \frac{P_U}{P_{DK}} \cdot e$$

hvor e står for den nominelle valutakurs (pris på fremmed valuta).

I en model med variable priser vil konkurrenceevnen kunne forbedres ved stigning i den nominelle valutakurs (depreciering) eller ved fald i det indenlandske prisniveau i forhold til det udenlandske prisniveau.

Hvis den indenlandske inflation stiger, mens den udenlandske inflation og den nominelle valutakurs er konstant, vil den reale valutakurs og dermed konkurrenceevnen falde. De

indenlandsk producerede varer bliver dyrere i forhold til de udenlandske. Importmængden vil derfor stige og eksportmængden falde. Og modsat vil et fald i den indenlandske inflationsrate føre til lavere import og stigende eksport.

Derfor vil eksportoverskuddet $X-IM$ falde, når den indenlandske inflation stiger. Det tyder på en negativ sammenhæng mellem nationalindkomsten i ligevægt og den indenlandske inflationsrate.

Pengepolitisk reaktion

En anden begrundelse for en negativ sammenhæng mellem inflationsrate og ligevægtsnationalindkomst går gennem inflationsændringers påvirkning af realrenten. I [kapitel 8](#) blev det omtalt, at pengepolitikken i mange lande er styret af en målsætning om at holde inflationen på et rimeligt lavt niveau. Det blev også nævnt, at centralbanken bruger renteændringer som styringsredskab.

Antag, at inflationen stiger ud over det ønskede niveau, og at de pengepolitiske myndigheder reagerer ved at hæve den nominelle rente mere end stigningen i inflationen. Resultatet bliver en stigning i realrenten, der vil reducere de private investeringer og det private forbrug og dermed den samlede reale efterspørgsel. Herved fremkommer endnu en begrundelse for den faldende SE-kurve.

Man kan hævde, at den begrundelse er irrelevant for Danmark, hvor pengepolitikken bruges til at holde valutakursen fast og ikke til at påvirke den samlede efterspørgsel. Men hvis Den Europæiske Centralbank følger et pengepolitisk reaktionsmønster som beskrevet, vil det også være relevant for Danmark. Fastkurspolitikken betyder nemlig, at de pengepolitiske renteændringer i Danmark må afspejle de pengepolitiske renteændringer i euroområdet. Danmark har derfor indirekte samme målsætning for prisudviklingen som gældende for euroområdet, dvs. en prisstigningstakt på 2 pct.

Usikkerhed og omfordelingsvirkninger

I afsnittet om ulemper ved inflation blev der argumenteret for, at stigninger i inflationsraten kan være med til at skabe usikkerhed og omfordelinger af formuer og købekraft.

En øget usikkerhed om den fremtidige udvikling i priser og lønninger kan føre til, at forbrugere og virksomheder ved høj inflation bliver mere forsigtige i deres planlægning. Det vil kunne reducere husholdningernes og virksomhedernes efterspørgsel.

En uventet stigning i inflationen vil desuden kunne reducere købekraften hos lønmodtagere, mens arbejdsgivere ville få en større købekraft. Hvis forbrugskvoten er større hos den første gruppe end hos den sidste, vil resultatet blive en lavere efterspørgsel ved højere inflation.

Udledning af SE-kurven

Reduktionen i efterspørgslen ved en stigning i inflationen fra π_1 til π_2 kan illustreres i et diagram. Det er i øverste halvdel af [figur 11.3](#) vist ved at forskyde SE-kurven i indkomstdannelsesmodellen fra $SE(\pi_1)$ til $SE(\pi_2)$. Herved falder ligevægtsindkomsten fra Y_1 til Y_2 . I nederste halvdel af [figur 11.3](#) er kombinationerne af inflation (π) og ligevægtsindkomst (Y) indtegnet. Hvis man forestiller sig, at inflationen øges yderligere, vil man få endnu lavere værdier for Y . Varemarkedets negative sammenhæng mellem inflationsrate og nationalindkomst er indtegnet som SE-kurven i indkomst-inflations-diagrammet.

Figur 11.3 Ligevægtsindkomst og inflation

SE-kurven viser sammenhængen mellem den kortsigtede *ligevægtsindkomst* og inflationen, π . Når kurven kaldes den samlede *efterspørgselskurve*, skyldes det, at det er den planlagte

efterspørgsel, som bestemmer ligevægtsindkomsten på kort sigt. Den faldende SE-kurve illustrerer, at en højere inflation på kort sigt fører til en lavere efterspørgsel og dermed en lavere ligevægtsindkomst.

Bemærk forskellen mellem Keynes-modellens samlede efterspørgsel og SE/SU-modellens samlede efterspørgsel. I Keynes-modellen viser SE-kurven sammenhængen mellem nationalindkomst og samlet planlagt efterspørgsel. SE/SU-modellens SE-kurve viser sammenhængen mellem ligevægtsindkomst og inflationsrate.

Påvirkninger af SE-kurvens placering

SE-kurven viser, at højere inflation fører til lavere nationalindkomst, hvis alle andre faktorer, som kunne tænkes at påvirke indkomsten, holdes uændrede. "Andre faktorer" kunne være ændringer i det offentlige forbrug, valutakursændringer, ændringer i den udenlandske inflation, konjunkturændringer, eller en ændring i forventningerne til fremtiden hos forbrugerne og virksomhederne, der kunne påvirke det private forbrug eller investeringer. Alle ændringer, der ved en given prisstigningstakt *forøger* nationalindkomsten, vil medføre, at SE-kurven forskydes *mod højre*, og omvendt vil ændringer, der ved en given inflationsrate *formindsker* indkomsten, medføre, at SE-kurven forskydes *mod venstre*.

Spørgsmål 1

Hvordan vil en positiv ændring i forbrugernes forventninger til de fremtidige indkomstforhold påvirke SE-kurven? Hvordan vil det påvirke kurven, at efterspørgslen i vigtige eksportlande er faldende?

Kommentar til indholdet? [Skriv til redaktionen](#)

← [Forrige](#)

[Næste](#)

Udbudskurven på kort sigt – SUKORT

Aa

Udbudskurven på kort sigt – SU_{KORT}

Modellens udbudsside beskriver sammenhængen mellem nationalindkomst og inflation. Hvilken betydning har nationalindkomstens niveau for, hvor meget virksomhederne hæver priserne? Svaret herpå er en del af svaret på det overordnede spørgsmål: Hvad bestemmer inflationsraten i et samfund på kort sigt? Dette svar kræver lidt forklaring.

I [kapitel 7](#) præsenteredes begreberne *potentiel nationalindkomst og outputgab*. Den potentielle nationalindkomst er det niveau for nationalindkomsten, hvor der produceres med normal kapacitetsudnyttelse og fuld beskæftigelse. Forskellen mellem den aktuelle nationalindkomst og den potentielle nationalindkomst kaldes outputgab. Hvis outputgab er positivt, er nationalindkomsten altså højere end den potentielle nationalindkomst. Hvis det varer ved, vil der efterhånden opstå udbredt mangel på arbejdskraft og kapacitetsproblemer. Presset på arbejdsmarkedet vil føre til større lønstigninger, som virksomhederne vil dække ind ved at hæve priserne, og inflationsraten vil derfor øges.

Omvendt vil et negativt outputgab være udtryk for, at nationalindkomsten ligger lavere end den potentielle nationalindkomst. Det betyder, at der vil være erhverv med ledig kapacitet og arbejdsløshed. I disse erhverv vil der efterhånden opstå en tendens til, at pris- og lønstigningerne falder.

[Figur 9.10](#) illustrerede, at der i Danmark er en tendens til at reallønsstigningerne er højest, når den aktuelle ledighed ligger under den strukturelle ledighed. Denne sammenhæng viser sig også, når de nominelle lønstigninger undersøges. [Figur 11.4](#) viser, at lønstigningerne i Danmark i de senere år har været størst, når *ledighedsgabet* (forskellen mellem den aktuelle ledighed og den strukturelle ledighed) er negativt .

Figur 11.4 Outputgab, lønstigning og inflation. Danmark 2002-2021

Anm. Nominel lønstigning er beregnet ud fra den gennemsnitlige timefortjeneste i privat sektor.

Kilde: Danmarks Statistik samt OECD.

En yderligere årsag til, at der må forventes stigning i inflationen, når der er et positivt outputgab, er, at virksomhederne for at imødekomme den høje efterspørgsel må udnytte deres produktionskapacitet ekstra meget. Det vil normalt medføre stigende enhedsomkostninger. Virksomhederne vil derfor sætte deres priser op i forhold til situationen med normal kapacitetsudnyttelse. Hvis dette gælder for mange virksomheder, vil inflationsraten stige.

I [figur 11.4](#) kan man se, at ledighedsgab og outputgab bevæger sig modsat: Store positive outputgab forekommer samtidigt med negative ledighedsgab, og store negative outputgab vil modsvares af positive ledighedsgab. Figuren tyder dog på, at ledighedsgabet ændrer sig senere end outputgabet. Det kan forklares ved, at beskæftigelsen i virksomhederne ændrer sig langsommere end produktionen, jf. [kapitel 3](#). Denne detalje ses der bort fra i det følgende, så det antages her, at ledighedsgab og outputgab har modsat fortegn, og at den strukturelle ledighed svarer til ledigheden ved den potentielle nationalindkomst. Sammenhængen mellem outputgab og inflation er sammenfattet i [figur 11.5](#).

Figur 11.5 Outputgab og inflation på kort sigt

Imidlertid kan der som nævnt være stor træghed i, hvor hurtigt og hvor kraftigt en ændring i outputgabets størrelse slår igennem på det makroøkonomiske prisniveau. Årsagerne til trægheden i det makroøkonomiske prisniveau er, at mange aftaler (overenskomstaftaler på arbejdsmarkedet, leasing- og huslejekontrakter) er flerårige og er lavet ud fra forventninger til fremtidig prisstigningstakt, som igen ofte er styret af den hidtidige prisstigningstakt. En lav inflation kan derfor i kraft af forventningsdannelsen være selvforstærkende, hvis den har været nogle perioder, jf. [figur 11.6](#).

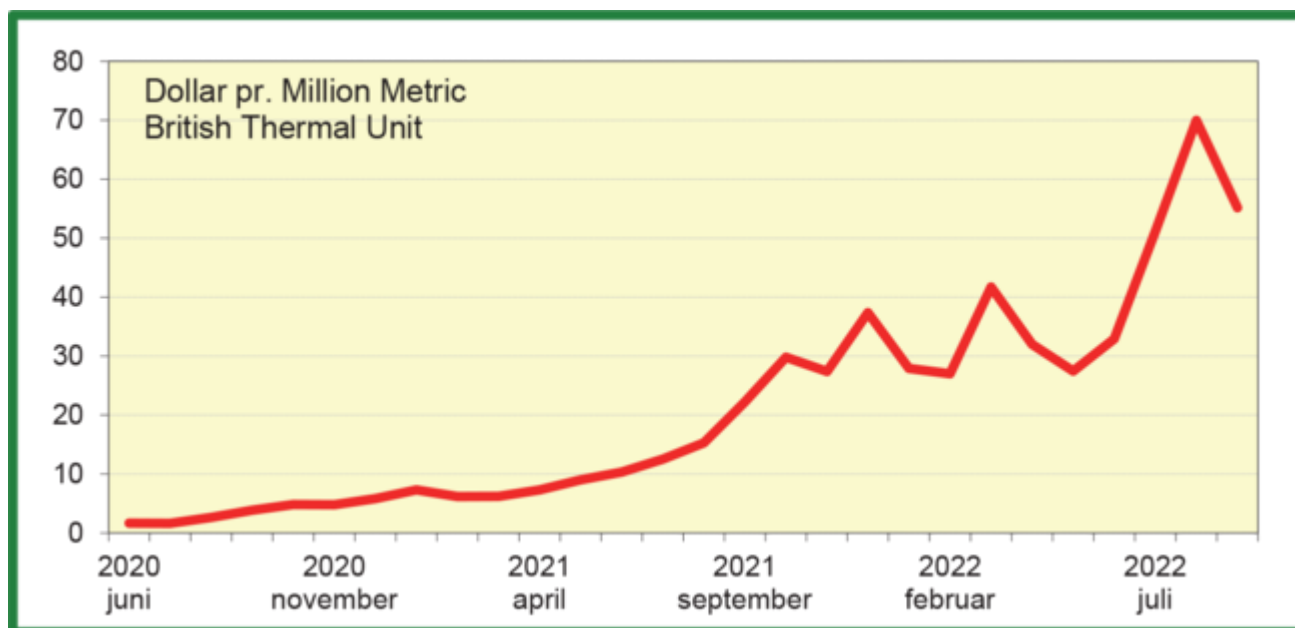
Figur 11.6 Det gode inflationskredsløb

Hvis en periode har været præget af lav inflation, vil den lave inflation typisk være så indgroet i folks forventninger, at inflationen kun vil ændres langsomt, når der opstår konjunkturfremgang eller konjunkturtilbagegang.

Inflationen er dog ikke alene påvirket af forventninger, men kan også påvirkes af pludselige ændringer, såkaldte inflations- eller udbudschok.

Fra 2021 til 2022 steg priserne på naturgas i EU – jf. [figur 11.7](#) – kraftigt som følge af Ruslands invasion i Ukraine. Prisstigningerne var medvirkende årsag til den kraftige stigning i

inflationsraten både i EU-landene og i andre dele af verden. Stigningen i inflationsraterne i 2022 fik centralbankerne i mange lande til at forhøje de pengepolitiske renter flere gange for at bringe inflationsraten ned og undgå, at inflationsforventningerne blev påvirket.

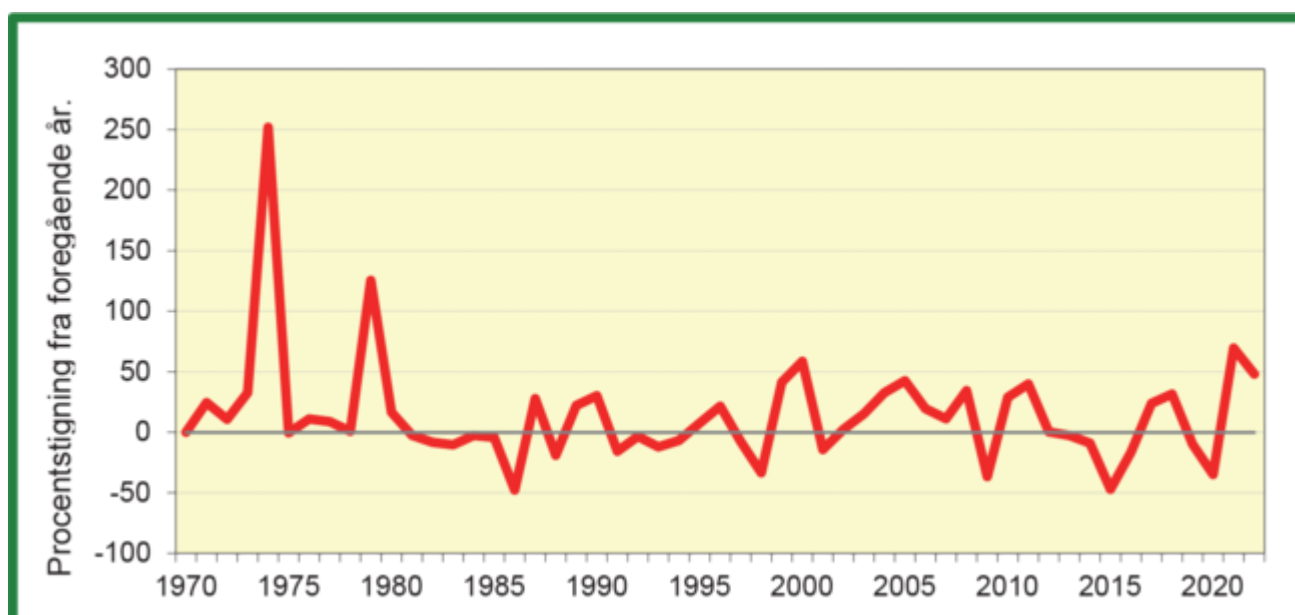

Figur 11.7 Prisudvikling på naturgas i EU. Juni 2020 til september 2022

Anm: Naturgaspriserne baseret på prisoplysninger for Natural Gas, Netherlands TTF Natural Gas Forward Day Ahead

Kilde: IMF, Primary Commodity Prices. Tilgængelig på www.imf.org.

Et andet eksempel er olieprisernes svingninger fra 1970'erne og til i dag. De årlige udsving i råoliepriserne er illustreret i [figur 11.8](#).

Figur 11.8 Årlig stigning i råolieprisen. 1970-2022

Anm: Råoliepriserne er baseret på prisoplysninger for Arabian light indtil 1983. Fra 1984 er figuren baseret på prisoplysninger for Brent dated. Tallet for 2022 viser stigningen fra 2021 til juni 2022.

Men der er også eksempler på inflationschok, der ikke slår varigt igennem på inflationen. Et eksempel var den kraftige stigning i verdensmarkedspriserne på energi, råvarer og fødevarer fra 2007 til 2008. I Danmark fik det i 2008 inflationen op i nærheden af 3,5 pct. p.a., hvor den i perioden 1995-2007 havde ligget stabilt mellem 1,5 pct. og 2,9 pct. p.a. Fra 2008 til 2009 faldt priserne på energi, råvarer og fødevarer igen, så det ikke nåede at sætte sig varige spor i inflationsforventningerne.

Gennemgangen ovenfor har peget på følgende faktorer, der har betydning for inflationsraten: den forventede inflationsrate, outputgabet samt inflationschok. På kort sigt vil inflationsforventningerne som nævnt være ret stabile. Ser man bort fra inflationschok kan man tegne den kortsigtede udbudskurve, SU_{KORT} , under forudsætning af en given forventet inflationsrate π^e . Kurven i [figur 11.9](#) er stigende med en ret flad hældning som udtryk for, at produktionen normalt kan ændre sig uden væsentlig påvirkning af inflationsraten, som det har været tilfældet de seneste mange år.

Figur 11.9 Den kortsigtede udbudskurve

Påvirkninger af SU_{KORT} -kurvens placering

Påvirkninger af SU_{KORT} -kurvens placering

SU_{KORT} -kurvens placering i diagrammet er afhængig af den forventede inflationsrate. I [figur 11.10](#) er vist tre placeringer af SU -kurven under forudsætning af tre forskellige niveauer for den forventede inflation, π^{e1} , π^{e2} , og π^{e3} , hvor π^{e1} er den laveste. Hvis økonomien befinder sig

ved den potentielle indkomst Y^* , vil den forventede inflationsrate svare til den faktiske, og økonomien er i ligevægt.

Figur 11.10 Højere inflationsforventninger

Antag nu, at den forventede inflation er π^e , og at nationalindkomsten (Y_0 i figuren) er højere end den potentielle indkomst (Y^*). Det betyder ifølge [figur 11.10](#), at inflationen tilsvarende vil ligge højere end den forventede inflation. Dette vil efterhånden få inflationsforventningerne til at øges, og det vises i figuren ved at rykke SU_{KORT} -kurven opad i diagrammet i retning af SU_{KORT}^2 .

Hvis indkomsten derimod er lavere end den potentielle indkomst, vil inflationen efterhånden tilpasses nedad, og SU_{KORT} -kurven forskydes nedad.

Når nationalindkomstens påvirkning af inflationen illustreres delvis ved en svagt stigende SU -kurve og delvis ved forskydninger af SU -kurven, er det, fordi tilpasningen af forventningerne antages at tage tid. Når efterspørgsel og nationalindkomst stiger, er der umiddelbart kun en svag reaktion på inflationen.

Derved ligner modellen den traditionelle model for indkomstdannelsen på kort sigt, Keynes-modellen. Et af Keynes' hovedsynspunkter var netop, at priser og lønninger er trægt bevægelige eller "stive".

Som illustreret i [figur 11.10](#) kan ændrede inflationsforventninger være en årsag til forskydninger af SU_{KORT} -kurven.

Også inflationschok vil som nævnt kunne påvirke inflationsraten og forskyde SU_{KORT} -kurven. Forskellen på forskydninger som følge af forventningsændringer og som følge af chok, er, at inflationen stiger pludseligt ved inflationschok, uden at inflationsforventningerne følger med.

Hvis årsagen til inflationschokket er midlertidigt, fx fordi der er tale om engangsstigninger i energi- og råvarepriser, vil kurven hurtigt kunne rykke tilbage til sit gamle niveau.

Phillips-kurven og den kortsigtede SU-kurve

I 1958 offentliggjorde den new zealandske økonom A. W. Phillips en undersøgelse af sammenhængen mellem inflation og ledighed i England for perioden 1861 til 1913. Han fandt en tydelig negativ sammenhæng: Når ledigheden var lav, var inflationen høj, og når ledigheden var høj, var inflationen lav og undertiden negativ. Phillips viste herefter, at denne sammenhæng også passede på forholdet mellem inflation og ledighed i England for årene 1948-1957. Et par år senere foretog de amerikanske økonomer Paul Samuelson og Robert Solow en tilsvarende undersøgelse for USA for perioden 1900-1960. Også denne undersøgelse viste en klar negativ sammenhæng mellem inflation og ledighed. Sammenhængen blev kaldt "Phillips-kurven", og kurvens tilsyneladende stabilitet antydede, at man i konjunkturpolitikken kunne vælge mellem forskellige kombinationer af ledighed og inflation. Prioriterede man lav ledighed højt, måtte man acceptere en relativ høj inflation (fx punktet (u_1, π_1) i [figur 11.11](#)). Havde lav inflation førsteprioritet, måtte man acceptere en relativ høj arbejdsløshed (fx punktet (u_2, π_2) i figuren).

Figur 11.11 Teoretisk Phillips-kurve

Forklaringen på den negative sammenhæng var, at en forøget økonomisk aktivitet ville reducere ledigheden og skabe øget efterspørgsel efter arbejdskraft, og det ville øge lønstigningerne. De højere lønstigninger ville øge virksomhedernes omkostninger og presse salgspriserne i vejret, og det ville få inflationen til at stige. Omvendt ville en nedgang i den økonomiske aktivitet føre til mindre beskæftigelse og øget ledighed. Så ville lønstigningerne blive mindre. Det ville få virksomhedernes omkostninger til at vokse langsommere, så også

prisstigningerne ville blive mindre. Læg mærke til, at denne argumentation er en del af den argumentation, som ovenfor er givet for den voksende kortsigtede SU-kurve.

Siden starten af 1970'erne har den hidtidige stabile sammenhæng mellem ledighedsprocent og inflation ikke kunne genfindes. I [figur 11.12](#) illustreres det for Danmark i perioden 1958-2021.

Figur 11.12 Phillipskurve? Danmark 1958-2021

Kilde: Danmarks Statistik

"Sammenbruddet" af Phillips-kurven skete samtidig med, at inflationsraterne i de fleste lande steg blandt andet på grund af olieprisstigningerne i 1970'erne. I perioden frem til slutningen af 1960'erne havde inflationen ligget på et nogenlunde stabilt niveau og ikke haft en tydelig trend. Derfor havde inflationsforventningerne ikke ændret sig meget over tid, og det kan forklare, at Phillipskurven havde været stabil. Men i 1970'erne steg inflationsraten og inflationsforventningerne. Ved at inddrage inflationsforventningerne i modellen kunne sammenhængen mellem inflation og ledighed igen forklares, nu i "den forventningsudbyggede Phillipskurve". Forventes højere inflation, vil Phillips-kurven forskydes opad og modsat, hvis inflationsforventningerne justeres ned.

Det er netop forskelle i inflationsforventningerne, der adskiller de tre perioder: før ca. 1970, fra 1970 til ca. 1990 og derefter fra 1990 og frem til 2022. Det karakteristiske er, at forventningerne "sakker bagud" i forhold til den faktiske udvikling. Udviklingen fra starten af 1970'erne til slutningen af 1980'erne kan forklares med, at inflationsstigningen i slutningen af højkonjunkturperioden frem til 1973 skabte meget høje inflationsforventninger. Disse høje inflationsforventninger blev "hængende" til ind i 1980'erne til trods for en forringelse af konjunktursituationen og en kraftig stigning i ledigheden. Først i årene frem mod 1990 kom

inflationen i kraft af lavere forventninger ned på et niveau, som lignede det, der var gældende i starten af 1960'erne.

I [figur 11.12](#) er punkterne på Phillipskurven fra 1990 til 2021 markeret med blå prikker. De blå punkter synes at danne en meget flad kurve med en anelse faldende tendens. Denne observation kan passe med en periode, hvor inflationen øges en anelse, når ledigheden falder, og falder svagt, når ledigheden stiger. Forklaringen på, at inflationsudsvingene i denne periode er små trods kraftige konjunkturudsving, kan være at inflationsforventningerne er stabile på et lavt niveau. Da en lavere ledighed svarer til stigende nationalindkomst, vil observationen svare til, at der i perioden har været en stabil SU_{KORT} -kurve med en svag positiv hældning.

At inflationen i perioden ikke synes at reagere meget på selv kraftige konjunkturudsving, hænger sammen med, at det primære mål i pengepolitikken i de fleste lande har været at sikre en lav, stabil inflationsrate som det bedste bidrag til at understøtte en balanceret økonomisk udvikling og vækst, jf. [kapitel 8](#).

Kommentar til indholdet? [Skriv til redaktionen](#)

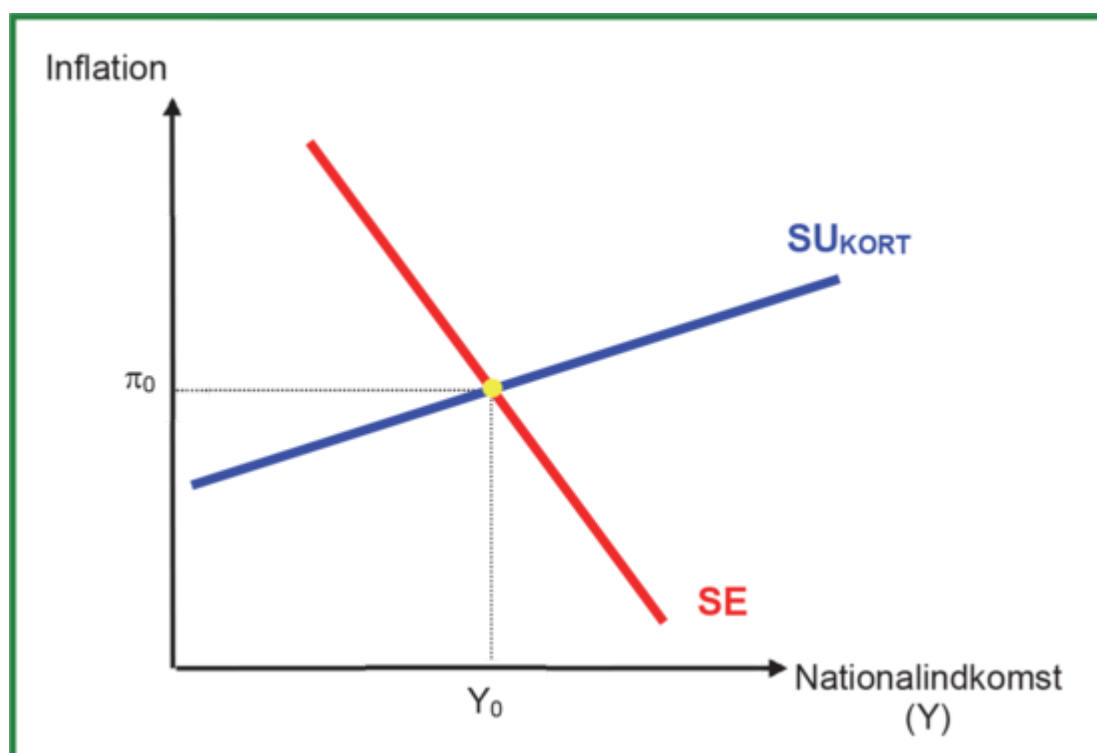
[← Forrige](#)

[Næste](#)

SE/SU-modellen på kort sigt

Aa

I [figur 11.13](#) er SE-kurven og den kortsigtede SU-kurve indtegnet. I ligevægten kan aflæses en nationalindkomst på Y_0 og en inflation på π_0 .

Figur 11.13 SE/SU-modellen. Ligevægt på kort sigt

Ligevægtsnationalindkomsten Y_0 er afhængig af den aktuelle samlede efterspørgsel, som afspejler konjunktursituationen i økonomien. Inflationsraten π_0 er tilsvarende præget af inflationsforventningerne π^e .

Hvis ligevægtsnationalindkomsten svarer til den potentielle nationalindkomst Y^* , og hvis inflationsraten svarer til den forventede inflation, er der ifølge [figur 11.5](#) grund til at forvente en stabil inflationsrate og dermed en stabil ligevægt, så længe den samlede efterspørgsel ikke ændres.

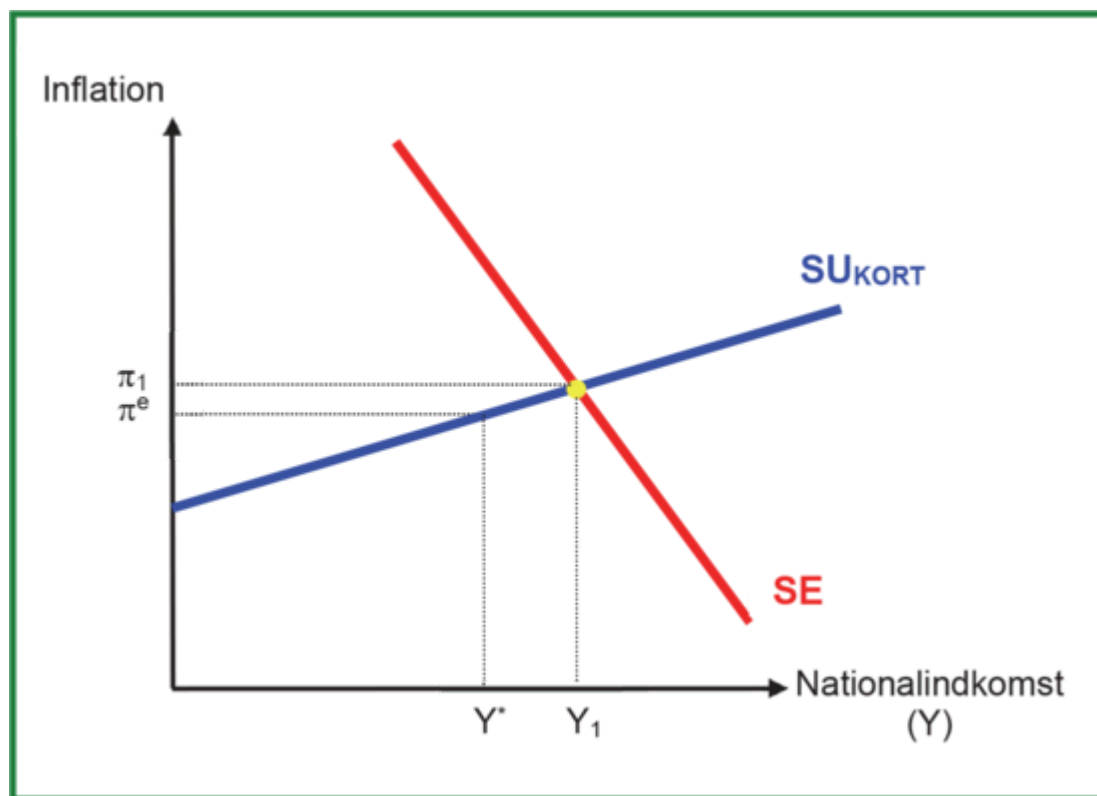
Kommentar til indholdet? [Skriv til redaktionen](#)

Tilpasning i SE/SU-modellen på længere sigt

Aa

Imidlertid er der i den kortsigtede ligevægt ingen garanti for, at ligevægtsnationalindkomsten svarer til den potentielle nationalindkomst Y^* , ligesom den aktuelle inflationsrate kan afvige fra den forventede inflation. I en højkonjunktursituation må man forvente, at ligevægtsnationalindkomsten er højere end den potentielle nationalindkomst, samt at inflationen er højere end den forventede inflation. Denne situation er illustreret i [figur 11.14](#).

Figur 11.14 Ligevegt på kort sigt med positivt outputgab

Ovenfor er argumenteret for, at et positivt outputgab vil føre til en stigning i inflationen. Blandt årsagerne er høj kapacitetsudnyttelse i virksomhederne. Hvad bliver konsekvensen af, at der på kort sigt er en ligevægt med positivt outputgab?

I [figur 11.14](#) er inflationen ved Y_1 højere end forventet (π_1 er højere end den forventede inflation π^e). Hvis nationalindkomsten i flere perioder holder sig på det høje niveau Y_1 , vil husholdninger og virksomheder efterhånden forvente højere inflation. Det vil forskyde SU_{KORT} -kurven opefter. Efterhånden vil arbejdsmarkedet reagere med højere lønstigninger, og virksomhederne vil hæve priserne mere end sædvanligt.

Tilpasningen ved et positivt outputgab er illustreret i [figur 11.15](#). Stigningen i inflationsforventningerne vil fortsætte, så længe nationalindkomsten er højere end den potentielle nationalindkomst. Pris- og lønstigningerne vil stige tilsvarende, og det vil svække den samlede efterspørgsel, indtil den er faldet til et niveau, der passer til den potentielle nationalindkomst. På længere sigt bevæger økonomien sig mod en ligevægt ved Y^* og π_x .

Figur 11.15 Tilpasning på længere sigt ved positivt outputgab

Den modsatte reaktion kan forventes, hvis økonomien på kort sigt har en nationalindkomst lavere end den potentielle og en inflation lavere end den forventede inflation. Denne situation kan forekomme i en nedgangskonjunktur, hvor den samlede efterspørgsel ligger lavere end normalt.

Tilpasningen ved et negativt outputgab er illustreret i [figur 11.16](#).

Figur 11.16 Tilpasning på længere sigt ved negativt outputgab

Her er nationalindkomsten Y_1 mindre end den potentielle nationalindkomst Y^* , og inflationen π_1 er lavere end den forventede inflation π^e . Virksomhederne sælger ikke så meget, som de kunne producere ved normal drift og har derfor grund til ikke at sætte deres priser så meget op som planlagt. Når mange virksomheder reagerer sådan, vil inflationsraten i samfundet efterhånden blive påvirket nedad, og forventningerne til den fremtidige inflation vil blive justeret ned. Dermed vil lønaftalerne ved næste forhandling også afspejle en forventning om lavere inflationsrate.

Den faldende inflationsrate vil få produktionen til at vokse, bl.a. fordi konkurrenceevnen over for udlandet forbedres i takt med den faldende inflation. Ændringerne sker ved en bevægelse ned langs SE-kurven. I takt med den stigende produktion vil ledigheden også reduceres. Tendensen til faldende inflationsrate vil bevæge økonomien mod en ligevægt, hvor indkomsten svarer til Y^* , og inflationsraten er π_x .

Kommentar til indholdet? [Skriv til redaktionen](#)

← Forrige

Næste

Udbudskurven på lang sigt – SULANG

Aa

Udbudskurven på lang sigt – SU_{LANG}

Ovenfor er der argumenteret for, at økonomien har en tendens til at bevæge sig mod en langsigtet ligevægt, hvor nationalindkomsten svarer til den potentielle indkomst, hvor ledigheden er på niveau med den strukturelle ledighed. Denne tendens kan udtrykkes ved en lodret langsigtet udbudskurve, SU_{LANG} , jf. [figur 11.17](#).

Figur 11.17 Den langsigtede udbudskurve

Faktorer der påvirker den langsigtede udbudskurve

Niveauet for den potentielle indkomst og dermed forbrug og velstand i et land bliver bestemt af mængden af produktionsfaktorer, disse faktorerers produktivitet og den kendte teknologi.

Mængden af produktionsfaktorer

Mængden af produktionsfaktorer vil ændres over tid. Mængden af naturressourcer vil for nogle ressourcers vedkommende være ret konstant (fx jord), men for andre vil

 rskningsaktiviteter og deraf følgende nye fund betyde en stigende mængde. I 1950'erne var der fx i visse kredse bekymring for, at verdens ressourcer af kobber og tin ville slippe op. Tin

var vigtigt i produktionen af beholdere til opbevaring af mad, og kobber blev blandt andet anvendt til telefonkabler. Denne bekymring skulle vise sig ubegrundet, da tin senere blev erstattet af plastik til produktion af mange former for beholdere, og telekommunikation kan i dag foregå via kabler af optiske fibre, som er lavet af sand.

I dag er problemstillingen, at brugen af nogle naturressourcer, især fossile brændstoffer, har store negative virkninger på klima og miljø. Der skal ske en omstilling til "grøn" energi, dvs. CO₂ neutrale brændsler. Den omstilling er kostbar for især energitunge erhverv, men også for samfundet som helhed, da der skal investeres store beløb dels i etablering af flere af de kendte, grønne energikilder, fx vindmøller, og dels i forskning og udvikling af nye energityper, som kan erstatte de nuværende fossile brændstoffer.

Stigninger i mængden af arbejdskraft og kapital vil kunne forøge den potentielle nationalindkomst. Mængden af arbejdskraft kan ændres ved vækst i befolkningen, herunder indvandring, forskydninger i befolkningens aldersfordeling, ændringer i erhvervsfrekvensen og timetal samt ved ændringer i arbejdskraftens mobilitet. Størrelsen af produktionsapparatet ændres gennem virksomhedernes investeringer.

Ændret produktivitet

Selv om mængden af produktionsfaktorer i mange tilfælde kan øges, er den vigtigste faktor bag den økonomiske vækst over tid stigninger i produktiviteten og ny teknologi. Produktivitetsstigninger handler om at udnytte de givne ressourcer mere effektivt.

Eksempler på en udvikling, der har medført store tidsbesparelser og dermed produktivetsgevinster, er: opfindelsen i begyndelsen af 1950'erne af containere til fragt af varer med skib (dansk opfindelse), opfindelsen af stregkoder til afløsning af prisskilte på varer i dagligvarebutikker, opfindelserne af hårde hvidevarer til husholdninger til afløsning af meget manuelt husarbejde, overgangen fra manuelle betalinger af regninger på posthuset til muligheden for elektroniske betalinger via fx Netbank og selvbetjening via Internettet ved køb af rejser og mange andre varer .

Eksemplerne viser, at en vigtig forudsætning for produktivitetsstigninger er nye opfindelser i form af nye produkter og nye produktionsmetoder eller mere populært sagt "smartere måder at gøre tingene på". Det gør det muligt at få mere ud af de givne ressourcer eller få den samme mængde ud af færre ressourcer. Det kan også føre til en mere bæredygtig produktion.

Udgifter til forskning og udvikling er derfor meget væsentlige for at skabe produktivitetsstigninger, ligesom investeringer i den såkaldte *humane kapital*. Med human kapital menes "investeringer i mennesker" i form af uddannelse og jobtræning.

Den økonomiske politik kan gennem *strukturpolitik* understøtte både den teknologiske udvikling og investeringer i fysisk og human kapital og dermed fremme produktivitsudviklingen. I [kapitel 12](#) omtales eksempler på strukturpolitiske metoder.

Kommentar til indholdet? Skriv til redaktionen

← Forrige

Næste

Den samlede SE/SU-model

Aa

SE/SU-modellen skal nu ses i sin helhed. I øverste del af [figur 11.18](#) er kurverne tegnet, så SE, SU_{KORT} og SU_{LANG} har et fælles skæringspunkt. I dette tilfælde taler man om, at økonomien er i langsigtet ligevægt. Det betyder, at den samlede efterspørgsel har en størrelse, der svarer til den potentielle nationalindkomst samtidig med, at inflationen er på det forventede niveau, som i den lille åbne økonomi er lig den udenlandske inflation.

Når det makroøkonomiske varemarked er i langsigtet ligevægt, er der hverken positivt eller negativt outputgab. I denne situation vil der hverken være høj ledighed eller generel mangel på arbejdskraft. På arbejdsmarkedet betyder det, at reallønnen har fundet en ligevægt, hvor efterspørgslen efter arbejdskraft passer til det effektive udbud af arbejdskraft. Ledigheden i denne ligevægt er på niveau med strukturledigheden. Sammenhængen mellem den langsigtede ligevægt på varemarked og arbejdsmarked er vist i [figur 11.18](#).

I [kapitel 9](#) blev det nævnt, at det ikke kan forventes, at det makroøkonomiske arbejdsmarked er i ligevægt, hverken på kort sigt eller på lang sigt. Tilpasningen mod ligevægt på arbejdsmarkedet foregår meget langsomt, og der er hele tiden nye udefrakommende påvirkninger af arbejdsmarkedet.

Langsigtet ligevægt i SE/SU-modellen forudsætter, at arbejdsmarkedet også er i langsigtet ligevægt. Konsekvensen må være, at det heller ikke på det makroøkonomiske varemarked kan forventes, at den langsigtede ligevægt nås inden for en overskuelig tid. Den langsigtede ligevægt skal snarere forstås som et pejlemærke for, hvor stor den aktuelle uligevægt er.

[Kommentar til indholdet? Skriv til redaktionen](#)

[← Forrige](#)

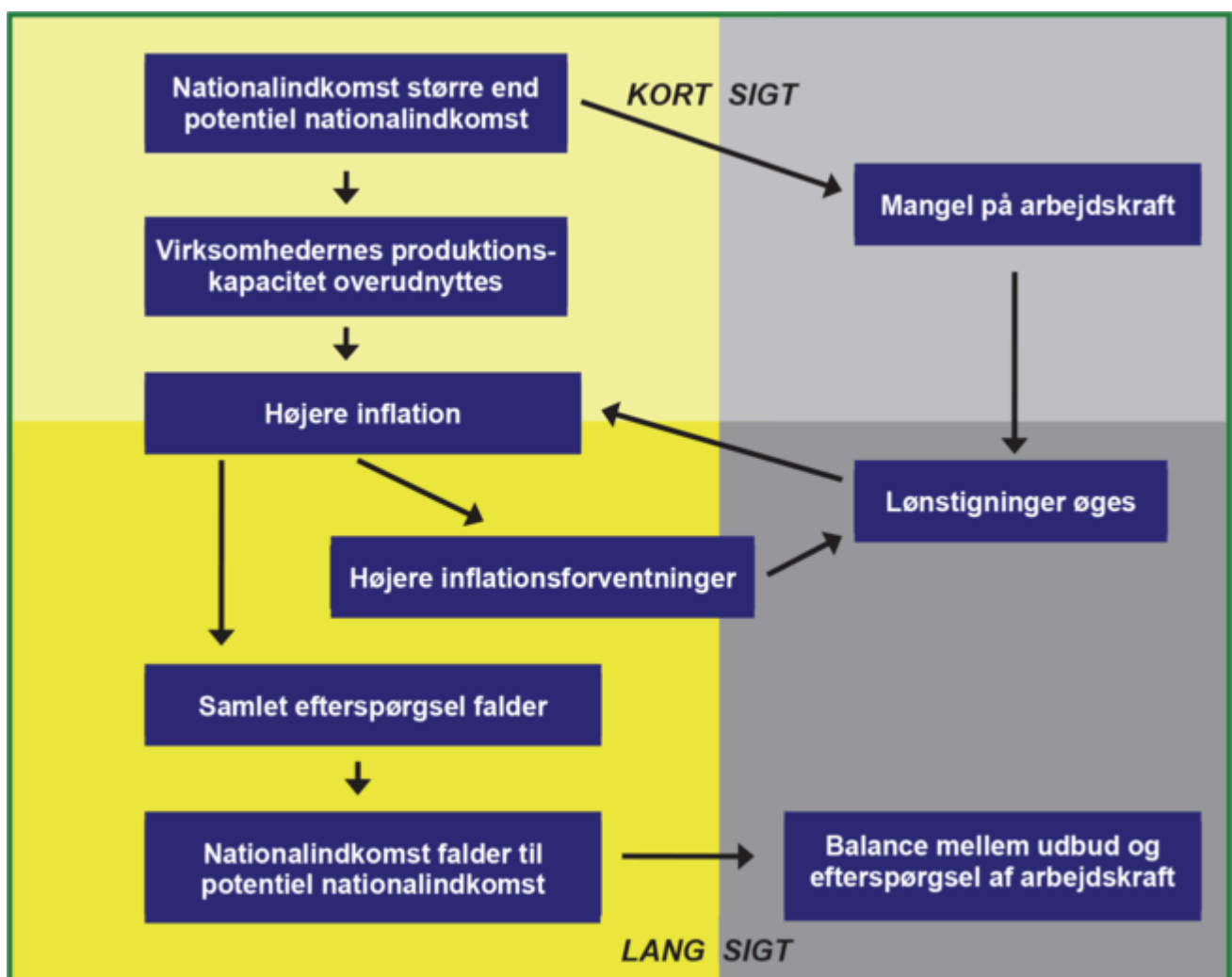
[Næste](#)

Automatisk tilpasning til potentiel nationalindkomst?

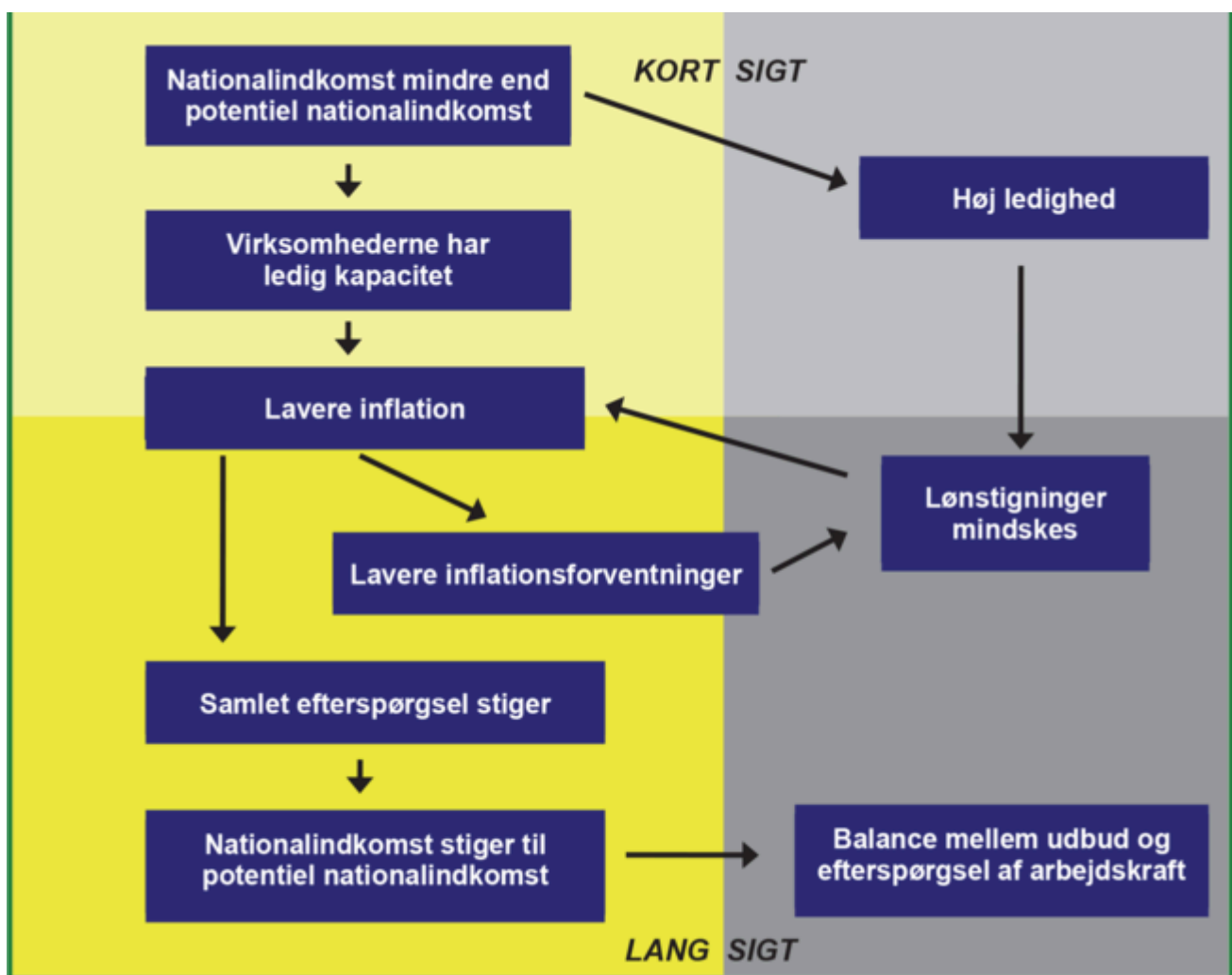
Aa

Ud fra ovenstående gennemgang kunne man få det indtryk, at makroøkonomien har indbyggede kræfter, der styrer mod en tilstand med fuld beskæftigelse, hvor alle ressourcer bliver udnyttet.

I pilediagrammer kan tilpasningsprocessen vises som i [figur 11.19](#) og [11.20](#). Figurerne viser de samme tilpasningsprocesser, som er illustreret ved hjælp af SE/SU-modellen i [figurerne 11.15](#) og [11.16](#). Som det ses af figurerne, reagerer makroøkonomien på en afvigelse fra potentiel nationalindkomst ved at tilpasse inflationsraten i retning mod et niveau, hvor den samlede efterspørgsel (SE) netop svarer til den potentielle nationalindkomst.

Figur 11.19 Tilpasning ved positivt outputgab

Figur 11.20 Tilpasning ved negativt outputgab

Der er dog flere problemer ved denne tilpasningsmekanisme. Et problem er, at den er *langsom*. Tilpasningen af inflationsraten sker via ændringer i prisstigningstakt, lønstigningstakt og inflationsforventninger. Det er tidligere nævnt, at der er stor træghed i ændringen af inflationsforventningerne, og at lønstigningstakten aftales for flere år ad gangen. Især kan det tage lang tid at tilpasse inflationen i nedadgående retning ([figur 11.20](#)), og denne tilpasningsperiode kan være præget af mange år med høj ledighed.

Et andet problem kan være, at den inflationsrate, som tilpasningsprocessen resulterer i, afviger fra den rate, man stræber mod i den økonomiske politik. Det er især et problem, hvis man i en periode har ladet den samlede efterspørgsel ligge på et niveau, der er højere end den potentielle nationalindkomst. Her kan makroøkonomiens "automatiske" tilpasning resultere i en inflation, der er højere end ønsket.

For små lande, der har fastkurspolitik, kan der være det særlige problem, at inflationen bliver forskellig fra inflationsraten i det land eller det valutaområde, man har knyttet sin valutakurs til. Det kan betyde, at den langsigtslige vægt, som økonomien bevæger sig mod, er uforenelig med en opretholdelse af fastkurspolitikken.

Hvis økonomien er meget længe om at finde sin ligevægt eller er på vej mod en langsigtet ligevægt, der ikke er tilfredsstillende, kan det være nødvendigt at styre den makroøkonomiske

tilpasning ved hjælp af økonomisk politik.

Kommentar til indholdet? Skriv til redaktionen

← Forrige

Næste

SE/SU-modellen ved stabile inflationsforventninger

Aa

Meget tyder på, at det i Danmark og i mange andre lande gennem 30 år frem til 2021 er lykkedes at stabilisere inflationsraten og inflationsforventningerne på et lavt niveau, der svarer til inflationsmålsætningen. Nationalindkomsten ser ud til at kunne afvige ganske meget fra det potentielle niveau, uden at det giver udslag i inflationen:

Figur 11.21 Outputgab og inflation. Danmark 1990-2017

Kilde: Danmarks Statistik og OECD

Man kan også sige, at man ved at kontrollere inflation på et lavt og stabilt niveau har sat den ovenfor viste langsigtede tilpasningsmekanisme i SE/SU-modellen ud af kraft. Hvis inflationsforventningerne er stabile, vil økonomien reagere på en måde, der minder meget om den klassiske Keynes-model.

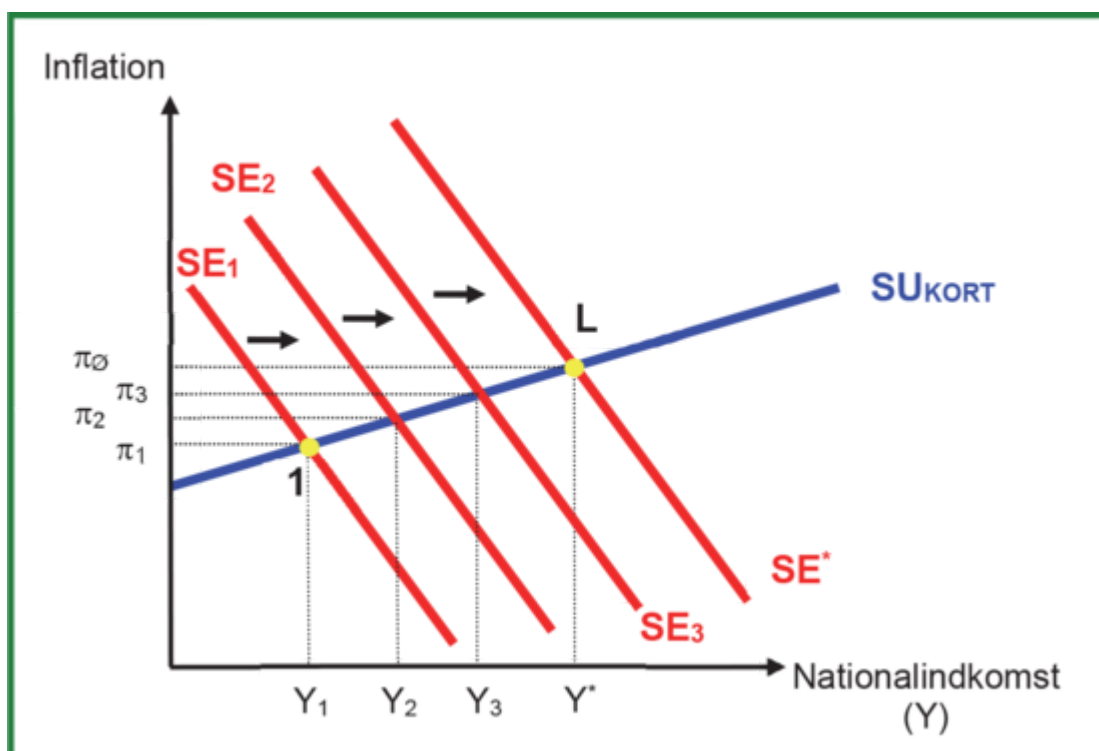
Er det så godt eller skidt? Det er selvfølgelig positivt, at stabile inflationsforventninger betyder en mindsket risiko for, at et stort positivt outputgab slår ud i stigende inflation. Men spørgsmålet er, om man ved at stabilisere inflationsforventningerne har kontrol over økonomiens underliggende inflationsfremkaldende kræfter, jf. [figur 11.5](#). Der vil nok være en

tidsmæssig grænse. Hvis virksomheder og lønmodtagere i en lang periode oplever overskudsefterspørgsel og mangel på arbejdskraft, vil der nok komme et tidspunkt, hvor priser og lønninger vil stige kraftigt. Vedvarende forventninger om en inflation tæt på inflationsmålsætningen vil være kombineret med en forventning om, at økonomien inden for en rimelig tidshorisont vender tilbage til en nationalindkomst tæt på den potentielle.

Omvendt kan det ved et stort negativt outputgab være et problem, at inflationen ikke får lov til at tilpasse sig nedad, så økonomien kan bevæges sig i retning af den potentielle nationalindkomst.

Både ved store positive og store negative outputgab vil der være behov for, at efterspørgslen rimeligt hurtigt får lov til at nærme sig et niveau, hvor der kan skabes ligevægt i nærheden af den potentielle nationalindkomst. Hvis inflationsforventningerne er stabile, må dette ske ved forskydninger af SE-kurven. Konjunkturpolitikken vil være et oplagt redskab til at flytte SE-kurven.

Tilpasningen ved et negativt outputgab ved stabile inflationsforventninger er illustreret i [figur 11.22](#). Udgangspunktet er den langsigtede ligevægt L. Et fald i efterspørgslen skaber en ny kortsigtet ligevægt i punktet 1, hvor økonomien er i en lavkonjunktur med lav nationalindkomst Y_1 og inflation π_1 .

Figur 11.22 Tilpasning på længere sigt ved negativt outputgab

En ekspansiv politik vil gradvist kunne bringe økonomien i retning mod punkt L, hvor den potentielle nationalindkomst er kombineret med den ønskede inflation π_0 . Bemærk at tilpasningen her vil ske gennem svagt stigende inflation.

Tilpasningen til en situation med stabile inflationsforventninger og højkonjunktur, hvor den aktuelle indkomst overstiger den potentielle, foregår på tilsvarende måde. I [figur 11.23](#) er der i punkt 1 opstået et stort positivt outputgab, så der er behov for et fald i efterspørgslen for at få bragt indkomsten ned til niveauet omkring den potentielle indkomst. En kontraktiv politik vil kunne forskyde SE-kurven mod venstre i retning mod punkt L.

Figur 11.23 Tilpasning på længere sigt ved positivt outputgab

Kommentar til indholdet? [Skriv til redaktionen](#)

[← Forrige](#)

[Næste](#)

Årsager til inflation

Aa

Sidens indhold

- [Efterspørgselsskabt inflation](#)
- [Udbudsskabt inflation](#)

Efterspørgselsskabt inflation

Analysen af SE/SU-modellen har vist, at høj inflation kan være resultatet, når makroøkonomien får lov til at fastholde et efterspørgselsniveau og en nationalindkomst, der er højere end den potentielle nationalindkomst, dvs. et positivt outputgab. Årsagen til positive outputgab kan være kraftig og vedvarende stigning i efterspørgslen.

En stigning i efterspørgslen, der bringer indkomsten over den potentielle indkomst, kan med tiden forårsage en stigning i inflationen. Derfor kalder man denne inflationspåvirkning for *efterspørgselsdrevet* - eller *demand-pull inflation* – inflationen bliver "trukket" op af en høj efterspørgsel. Man kan her også tale om en *overophedning* af økonomien. Årsagen kan også være en ekspansiv økonomisk politik i form af en forøgelse af det offentlige forbrug eller en nedsættelse af skatterne. Men årsagen kan også være et internationalt konjunkturopsving.

Er det muligt gennem et efterfølgende økonomisk-politisk indgreb at dæmpe efterspørgslen? Hertil er svaret ja. En mulighed ville være at stramme finanspolitikken. Dette vil grafisk kunne illustreres ved, at SE-kurven forskydes mod venstre, så den oprindelige forskydning af SE-kurven mod højre modvirkes. De to påvirkninger vil dog ikke "ophæve" hinanden, da sammensætningen af den samlede efterspørgsel er ændret. Hvis fx den oprindelige årsag til inflationsgab er en stigning i eksporten, og hvis modreaktionen sker gennem en stram finanspolitik, vil en øget eksport have erstattet en del af de offentlige udgifter eller privatforbruget, som falder, når de offentlige udgifter beskæres og/eller skatten øges.

Udbudsskabt inflation

Årsagen til inflation kan også være ændringer på økonomiens udbudsside.

Cost-push inflation

Det kan forekomme, at inflationen påvirkes kraftigt af en pludselig opstået begivenhed. Et eksempel er de pludselige og stærke prisstigninger i 2022 forårsaget af stigende energipriser. Et inflationschok kan illustreres som i [figur 11.24](#).

Figur 11.24 Inflationschok

Den kraftige påvirkning af inflationsraten får den kortsigtede udbudskurve til at flytte opad til SU_{KORT}^2 . Hvis ikke årsagen til inflationschokket hurtigt går i sig selv igen, vil forventningerne følge med op. Den nye kortsigtslige vægt 2 dannes, hvor SU_{KORT}^2 skærer SE-kurven. Denne lige vægt har en lavere nationalindkomst og en højere inflation end udgangssituationen 1.

Hvis økonomien får lov til at passe sig selv, vil den formentlig på et tidspunkt bevæge sig tilbage mod ligevægtspunktet 1, men det kan blive en langvarig proces. Derfor kunne det være en mulighed at stimulere økonomien ved en finans- eller pengepolitisk lempelse, som ville forskyde SE-kurven mod højre, og dermed nå ligevægtspunktet 3, hvor langsigtsindkomsten Y^* er genetableret. Men omkostningen er en højere inflationsrate. Dette er den problematik, politikerne står overfor efter et inflationschok, som skaber *stagflation* – forekomsten af stagnation og inflation på samme tid. Perioder med stagflation er forekommet efter både den første oliekrise i 1973 og efter den anden oliekrise i 1979.

I 2022 oplevede de fleste lande en kraftig forøgelse af inflationsraten i forhold til det niveau, man havde vænnet sig til siden 1990'erne. Man kan argumentere for at årsagerne til det store hop var en usædvanlig kombination af efterspørgselsskabt og udbudsskabt inflation.

Under coronapandemien blev der i de fleste lande ført en meget ekspansiv finans- og pengepolitik, som forøgede efterspørgslen kraftigt fra 2020. De pengepolitiske renter blev holdt meget lave, og der blev ydet massiv offentlig støtte til virksomheder og husholdninger, der var ramt af nedlukninger for at begrænse smitten i samfundet.

Nedlukningerne under pandemien førte også til begrænsninger på udbudssiden. Nedgang i produktionen og problemer i forsyningskæderne førte til mangel på en lang række råvarer og materialer samt til stigende transportpriser. Resultatet var vanskeligheder med at skaffe varer til at imødekomme den stigende efterspørgsel.

Da efterspørgsel og økonomisk aktivitet overraskende hurtigt blev genoprettet efter pandemien, steg inflationen gennem 2021, navnlig i USA. Tendenserne til stigende inflationsrate blev kraftigt forstærket efter Ruslands invasion af Ukraine i februar 2022. Krigen har bidraget til meget store stigninger i priserne på energi, metaller og fødevarer. For at begrænse stigningen i inflationen hævede centralbankerne i USA og Europa de pengepolitiske renter markant fra foråret 2022 (USA) og sommeren 2022 (ECB), jf. [kapitel 8](#).

Et inflationschok er en form for udbudseffekt. Da påvirkningen af inflationen kommer fra produktionssiden og vedrører omkostningsforhold, kaldes denne form for inflationspåvirkning også *omkostningsdrevet* eller *cost-push inflation* – inflationen bliver "skubbet" op af stigninger i virksomhedernes omkostninger.

Påvirkninger af den potentielle indkomst

Et andet eksempel på en udbudseffekt er en ændring i niveauet for den potentielle indkomst. En negativ påvirkning vil kunne illustreres som i [figur 11.25](#). I udgangssituationen er der ligevægt i økonomien i punktet 1, hvor den kortsigtede udbudskurve SU_{KORT1} og den langsigtede udbudskurve SU_{LANG1} skærer SE-kurven. Der sker nu et fald i den potentielle indkomst, som kan være forårsaget af lavere produktivitet, mindre arbejdsstyrke, krig eller naturkatastrofer. Den potentielle indkomst falder fra Y^*1 til Y^*2 . Der opstår nu et positivt outputgab, som efterhånden vil øge inflationsraten og reducere nationalindkomsten. Den kortsigtede udbudskurve forskydes efterhånden opad til SU_{KORT2} . Den nye ligevægt dannes i punktet 2, med en indkomst svarende til den nye lavere potentielle indkomst og en inflationsrate på π_2 .

Figur 11.25 Ændring i den potentielle indkomst

Svar til kapitlets spørgsmål

Spørgsmål 1:

En positiv ændring i forbrugernes forventninger til de fremtidige indkomstforhold vil højst sandsynligt påvirke deres aktuelle forbrugsdispositioner i positiv retning, så de private forbrugsudgifter stiger. Det svarer til en stigning i den samlede efterspørgsel og dermed indkomst uanset prisstigningstakten, og SE-kurven vil derfor forskydes mod højre til SE_1 , jf. [figur 11.26](#).

Figur 11.26 Forskydninger i SE-kurven

En udenlandsk konjunkturedgang vil påvirke eksporten negativt, så den samlede efterspørgsel formindskes. SE-kurven forskydes mod venstre til SE_2 i [figur 11.26](#).

Hovedpunkter i kapitel 11

Redegør for eller svar på følgende:

- Inflation og inflationsrate.
- Hvad er forskellen mellem nominel rente og realrente?
- Ulemper ved høj inflation.
- Hvad illustrerer SE/SU-modellen?
- Hvad viser SE-kurven?
- Inflationsforventninger og den kortsigtede SU-kurve.
- Kortsigtet og langsigtet ligevægt.
- Makroøkonomiens tilpasning på længere sigt.
- Årsager til inflation.
- Hvilke elementer er vigtige, hvis høj inflation skal undgås?

Kommentar til indholdet? [Skriv til redaktionen](#)

← [Forrige](#)

[Næste](#)